

פרשת שמות

"וַיֹּאמֶר אֶל תִּקְרַב הָלֹם שֶׁל נְעֻלְיָהּ יַמְעַל רַגְלֶיהָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶתָּה עוֹמֵד עָלָיו אֲדַמָּת קֹדֶשׁ הוּא" (שמות ג', ה')

אנו פותחים את ספר שמות, ישר לתוך שיעבוד מצרים. אך כמעט באותה נשימה, נקרא על לידתו והתגדלותו של משה רבינו. כבר מתחילת דרכו, עבר משה תהליך אחר משאר העם, על מנת להכשירו לתפקידו כמנהיג וכגדול הנביאים. במעמד הסנה נקרא על נבואתו הראשונה של משה, שאף היא הכינה אותו לקראת משימת חייו. במעמד זה מתבקש משה להסיר את נעליו ולעמוד במקומו. אנו ננסה לגעת במצוות 'של נעליך' מכמה כיוונים. (ובהערת אגב לגבי הנבואה הראשונה: אמנם זו הראשונה שנכתבה, אך מתגובתו של משה לקריאת מלאך האלוקים - 'הנני', רואים שמשה לא מתרגש מקריאה של מלאך, בניגוד לשמואל הנביא בנבואות הראשונה. ראו בעניין ב'אור החיים').

לליל שבת

'של נעליך' - הכנה לנבואה

כשאנחנו מדמיינים את מעמד הסנה, אנו חושבים על מדבר גדול ורחב ידיים שבתוכו סנה בוער. אך עיון בפסוקים מזכיר לנו שכל זה נעשה על הר אלוקים, כלומר על הר סיני. ולפי הרמב"ן בראש ההר!

"כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא - אע"פ שהיה רחוק מן הסנה הזהירו בזה, כי נתקדש כל ההר ברדת השכינה אל ראש ההר כאשר בשעת מתן תורה, ומשה בהר היה כי שם עלה, שנאמר ויבא אל הר האלהים חרבה, והסנה היה בראש ההר, והנה כולו קדוש ואסור בנעילת הסנדל, וכך אמרו בכל מקום שהשכינה נגלת אסור בנעילת הסנדל, וכן ביהושע, וכן הכהנים לא שמשו במקדש אלא יחפים." (רמב"ן על הפסוק)

על פשט הכתוב, הטעם להסרת הנעליים, הוא כיוון ש'המקום אשר אתה עומד עליו, אדמת קודש'. אך הרמב"ן מדגיש עניין אחר. לפי התרגום 'הר האלוקים' הוא "טורא דאיתגלי עלוהי יקרא דה". ההר שבו מתגלה מתגלה כבודו של הקב"ה. ו'בכל מקום שהשכינה נגלית- אסור בנעילת הסנדל'. זאת הסיבה שיהושע הסיר את נעלו במפגש עם 'שר צבא ה', וזאת הסיבה שהכהנים עובדים יחפים.

על פי הבנה זו, שבכל מקום בו מתגלה כבוד ה' יש צורך להסיר נעליים, נצטרך לשאול: מדוע לא כל אחד - כל עולי הרגל ולא רק הכהנים - יתחייב בהסרת נעליים בכניסתו למקדש, מקום שכינת ה'?

תשובה לדבר ניתן למצוא בדברי רבינו בחיי. רבינו בחיי משווה בין הסרת הנעליים של משה ושל יהושע. אצל משה נאמר: של נעליך ימעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא (משתי הרגליים, משום אדמת קודש) ואילו אצל יהושע נאמר: של נעליך ימעל רגלך כי המקום אשר אתה עומד עליו קודש הוא (נעל מרגל אחת וממקום קודש, ולא מאדמת קודש).

"הזהירו שישלול ממנו החומריות שהמשילם לנעלים, לפי שהחומר דבק בגוף כמו שהמנעל דבק ברגל, וכשם שיש ביד האדם לשלול נעלו מעל רגלו, כן בידו שישלול ממנו החומריות כדי שיהיה מוכן לנבואה, וראוי להדבק באור השכל. והזכיר ביהושע של נעליך כי הזכיר על שלילת מקצת לא על כלו, וזוהי מעלתו של משה בהיותו משולל יותר מיהושע שהרי משה פירש מן האשה ונאמר לו ואתה פה עמוד עמדי ולא נאמר כן ליהושע." (רבינו בחיי על הפסוק)

רבינו בחיי מבאר שעניין הסרת הנעליים הוא להסיר ממך את החומריות, על מנת להיות ראוי שתשרה עליך שכינה. כיוון שמשה קיבל נבואה גדולה יותר מיהושע, ואף בכל הליכותיו הכין את עצמו לכך (ש'פירש מן האשה') - לכן היה צריך להסיר את שתי נעליו. לעומתו יהושע, אינו צריך 'לעמוד הלום', כיוון שלא כל חייו יהיה 'פה עמדי' במחיצת הקב"ה, ולפי דרגתו מספיקה הסרת נעל אחת.

לפי רעיון זה, עולי הרגל אינם צריכים להסיר את נעליהם כלל, ומספיק האיסור 'לא יכנס אדם להר הבית בנעלו', כלומר אסור להכנס אל המקדש במנעל עור (למרות שזה נלמד מהציווי 'של נעליך'). לעומתם הכהנים בעבודתם מגיעים למעלה גבוהה יותר, המצריכה את 'הסרת החומריות' לגמרי, להסיר לגמרי את הנעליים.

לסעודת שבת 'אדמת קודש היא'

על פי רבינו בחיי והרמב"ן, ראינו שהסרת הנעליים הינה פעולה המסמלת את ההכנה שאדם עושה כדי להיות ראוי להשראת השכינה עליו. ככל שהאדם יותר 'גדול' כך הוא צריך הכנה יותר גדולה. פרשנים רבים נוספים מרחיבים את הצורך בהסרת הנעליים, כסמל להכנה, תיקון או מידה מסוימת שמסמלים הנעלים.

גם רוב הפרשנים המבארים על פי הפשט נוקטים גישה דומה. כך למשל מבאר החזקוני את הצורך בהסרת הנעליים: "כי פעמים הוא דורס במקום טינופות. וכן אמרו רבותינו לא יכנס אדם להר הבית ונעלו ברגלו כי זה מורא מקדש." (חזקוני על הפסוק)

אמנם למרות שזהו ההסבר הרווח בין המפרשים, בין אם משום 'הסרת הטינופת' (אף שגם הוא מדגיש שזו הכנה לקראת מורא המקדש), ובין אם בגלל תוספת קדושה שמקבל האדם על עצמו, אי אפשר להתעלם מהטעם שמופיע בפסוק: כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא. מעבר לאדם עצמו (או לשכינה השורה על האדם) ישנו גם מימד של המקום עצמו. המקום קדוש. כאן הדגש לא יהיה על הסרת הנעליים, אלא הדגש יהיה על העמידה ממש על האדמה הקדושה, לעמוד יחף.

כפי שמדגישה ההלכה במקדש:

"כל העוסק בעבודת המקדש צריך שיהא עומד על הרצפה עד שאם היה דבר חוצץ בינו לבינה פסל עבודתו. היה רגלו אחת על הכלי ורגלו אחת על הרצפה, רואין כל שאלו ינטל הכלי הוא יכול לעמוד על רגלו האחרת עבודתו כשרה, ואם לאו עבודתו פסולה." (המאירי על שבת צ"ג)

מדוע חשוב שלא תהיה חציצה בינו לבין הקרקע, האדמה או הרצפה?

בפשטות, כפי שמופיע מתוך דברי המאירי, ברגע שאתה עומד על גבי כלי, או על גבי נעל, למעשה אינך עומד ממש במקדש, אלא על דבר ש'חוצץ' בינך לבין המקדש.

בנוסף, מביא המדרש על הפסוק 'וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵיוּ כָּכָל אַחֲיוּ הַלְוִיִּם הַעֹמְדִים שָׁם לְפָנַי ה'', את הדברים הבאים:

"ושרת ככל אחיו הכהנים העומדים, שתהא עמידתם כשאר אחיו, רצפה מקדשת וכלי שרת מקדשין, כשם שחציצה פוסלת בכלי שרת כך חציצה פוסלת ברצפה." (ילקוט שמעוני, דברים י"ח, תתקי"ז)

"אמרו רצפה מקדשת וכלי שרת מקדשין, רצונו לומר: העזרה תקדש הנכנס בתוכה, כמו שמקדשין כלי שרת הדבר הנכנס בהן, מה כלי שרת אין דבר חוצץ בינו לבין הכלי אף קרקע לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה." (רמב"ם פירוש המשניות - מסכת זבחים פרק ב)

על פי המדרש והסברו של הרמב"ם, אנו רואים שעצם העמידה על אדמת הקודש 'מקדשת'. זאת כפי שברגע שאני יוצק משהו לתוך כלי שרת, אזי מה שבתוכו מתקדש. כך ברגע שאני עומד בתוך העזרה, 'העזרה תקדש כל הנכנס בתוכה'. (זאת כמובן אם אני בתוכה ועליה ממש. ולא על גבי דבר אחר. כפי שאם יש נוזל בתוך כלי הוא מתקדש, אך אם בתוך הכלי הגדול, ישנו כלי קטן שאינו קדוש, תכולת הכלי הקטן לא מתקדשת, בכך שהיא נמצאת בתוך חלל הכלי הגדול).

מתוך המדרש ניתן לדייק ולהסביר דבר נוסף, בקדושתם של הכהנים. הפסוק מלמד שעבודתם חייבת להיות בעמידה. זאת לגודל מעלתם, כפי שמציין הפסוק שלנו בפרשה, 'כי המקום אשר אתה עומד עליו, אדמת קודש'. וכפי שיאמר הקב"ה למשה רבינו בהר סיני: "וְאֵתָהּ פֶּה עֹמֵד עֹמְדִי". כשאתה עומד, אז את עמדי'.

לעומת הכהנים והלוויים, עם ישראל אינם צריכים להסיר את נעליהם, ומתוך כך ה'חיבור' שלהם אל המקום לא יהיה בעמידה, אלא דווקא בהשתחויה, ב'פישוט ידיים ורגליים'.

לסעודה שלישית מה יפו פעמיך (אפילו) בנעלים

כאם כן מקום המקדש (וכן בכל מקום בו מתגלה שכינה, כדוגמת הר סיני שם התגלתה שכינה באופן זמני), הוא המקום שבו ניתן ביותר לזכות ולראות 'את פני האדון ה'. דבר זה תלוי מצד אחד בהכנת האדם לקבל פני שכינה, וככל שהוא ראוי ליותר לראות את 'אור השכינה' הוא צריך להסיר יותר 'נעליים'. בנוסף העמידה במקום הקודש היא עצמה מקדשת את האדם. מברר השל"ה כיצד זה עובד:

"והמקדש הוא מקום רגלי השכינה, כדכתיב, לפאר מקום מקדשי ומקום רגלי אכבד (ישעיה ס, יג), וכתוב (שמות ג, ה), של נעלך מעל רגלך כי המקום אשר אתה עומד וגו'. ומכירת יוסף היה בעד נעלים, כמו שנאמר (עמוס ב, ו), על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים. ויוסף הוא העמוד, כי הצדיק הוא יסוד עולם והוא העמוד שהעולם עומד עליו, והרגלים הם מעמידי הגוף. הרי לך שכולם הם כסא לרגלי השכינה. יוסף הוא העמוד כמו שכתבתי. יהודה הוא הרגל הרביעי של מרכבה, אשר על כן כתיב בלידתו ותעמוד מלדת, שמלידה זו היה עמידה לכסא של ד' רגלים כמו שכתבתי לעיל. ובנימין הוא הירך, כי הוא לא השתחוה לעשו כשאר אחיו כי עדיין לא נולד, כמו שכתבתי לעיל, ויתבאר עוד בארוכה, ובנימין הוא מקום ירך המזבח." (השל"ה על בראשית)

מבלי להכנס לעומק דבריו, ננסה מעט להבין. המקדש עצמו הוא 'הדום רגלי השכינה'. כפי שכתוב בנבואת ישעיה: לְפָאֵר מְקוֹם מִקְדְּשֵׁי וּמְקוֹם רַגְלֵי אֲכַבֵּד. העיסוק בנעליים יש בו מימד של דחיקת רגלי השכינה, כפי שעשו בני יעקב במכירת יוסף עבור נעליים. מטרתנו בעולם הזה היא להיות ה'בסיס' לרגלי השכינה. כלומר כדי שיתקיים 'ושכנתי בתוכם', צריך להסיר את ה'נעליים', זה תלוי בנו. כשאנחנו אומרים שהאבות היו 'מרכבה לשכינה' זאת אומרת שבמעשיהם הם יצרו אפשרות להתגלות השכינה גם על ה'אדמה', הן מלשון 'אדם' והן במציאות של העולם הזה 'והארץ הדום רגלי'. אם נעשה 'של נעליך', נהפוך את האדמה ל'אדמת קודש'. זה גם מה שלימד שר צבא ה' את יהושע עם כניסתו לארץ ישראל.

אך דבר זה מייאש. כיצד נגיע למעלתם של האבות, משה רבינו או יהושע? על כך אומר המדרש על הפסוק: "מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב" (שיר השירים פרק ז):

מאי דכתיב, (שה"ש ז) "מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב" - מה יפו פעמותיהן של ישראל בשעה שעולין לרגל. "בת נדיב" - בתו של אברהם אבינו שנקרא "נדיב", שנאמר, (תהלים מז) "נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם". "אלהי אברהם", ולא "אלהי יצחק ויעקב"? אלא, "אלהי אברהם", שהיה תחלה לגרים.

הקב"ה אוהב ורוצה אותנו, אפילו עם הנעליים. העיקר שנעלה. בסופו של דבר, בזכות זה נסחוף אחרינו את כל אומות העולם, כפי שאומר הנביא ישעיהו בנבואה שראינו לעיל. גם הם בתחילה ישתחוו, ואנחנו ה'קטנים' נהיה לגוי עצום:

"כבוד הלבנון אליך יבוא ברוש תדָהר ותאשור יחדו לפאר מקום מקדשי ומקום רגלי אכבד: והלכו אליך שחוח בני מעניך והשתחוו על כפות רגליך כל מנאצריך וקראו לך עיר ה' ציון קדוש ישראל: תחת היותר עזובה ושנואה ואין עובר ושמתיך לגאון עולם משוש דור ודור:

לא ישמע עוד חמס בארצך שד ושבר בגבולריך וקראת ישועה חומתיך ושעריך תהלה: והיה לך ה' לאור עולם ואלהיך לתפארתך: ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר: הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני ה' בעתה אחישנה." (ישעיהו פרק ס')

האם בעיתה או אחישנה?
זה כבר תלוי בנו